

КЛАСИФІКАЦІЯ ГУРТОЖИТКІВ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Г.В. Виноградова

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного та трудового права
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»*

Постановка проблеми. За даними Державного комітету статистики України в Україні станом на вересень 2014 року в Україні налічувався 9 561 гуртожиток. В той же час за оцінками Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, під дію Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» підпадають приблизно 3 372 гуртожитки (у тому числі у державній власності перебуває 761 гуртожиток, у комунальній власності – 1 957 гуртожитки [5]). Законодавство щодо функціонування гуртожитків базується на положеннях глави 4 Житлового кодексу УРСР 1983 року, які певною мірою є застарілими, як і деякі інші норми цього кодифікованого нормативного акта, на чому неодноразово акцентувалася увага фахівців науки житлового права. Питання реалізації житлових прав мешканців гуртожитків, а також надання жиллої площі гуртожитків в користування певним категоріям громадян розпо-рошені по різних нормативних джерелах. Майже сформованим є спеціальне законодавство про фонд соціального призначення і відповідна нормативна база щодо функціонування соціальних гуртожитків. З іншого боку, через прийняття нових спеціальних законодавчих актів (на кшталт Закону України «Про забезпечення житлових прав мешканців гуртожитків»), чинний Житловий кодекс УРСР в існуючому вигляді поступово втрачає свою актуальність. Зазначені обставини свідчать про доцільність класифікації існуючих видів гуртожитків у житловому законодавстві України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сучасному етапі питання нормативно-правового регулювання функціонування гуртожитків у вітчизняній науці житлового права досліджені недостатньо. В різні періоди різноманітними проблемними аспектами житлово-правового регулювання опікувались такі вчені, як: М.К. Галянтич, Є.О. Мічурін, І.В. Міщенко, О.С. Омельчук та інші. В рамках означеної проблематики певна увага гуртожиткам як складовому елементу житлового фонду спеціального призначення була приділена Федосєєвою Т.Р. [15] в контексті пропозицій щодо впровадження та застосування класифікації житлового фонду за призначенням.

Метою статті є аналіз чинного законодавства України, що регламентує функціонування різних видів гуртожитків. Основними завданнями є виявлення особливостей нормативно-правового регулювання функціонування гуртожитків у залежності від їх різновидів та окреслення критеріїв класифікації гуртожитків.

Основні результати дослідження. Спершу звернемося до дефініції, що застосовується в науці житлового права щодо гуртожитку як предмета нормативно-правового регулювання. Гуртожитком вважається спеціально побудований або переобладнаний житловий будинок або жилі приміщення в житлових будинках і нежилых будівлях, на які виданий єдиний ордер для проживання робітників і службовців, студентів та інших громадян на період роботи або навчання [14, с.301]. Такий висновок (щодо передачі житлової площі в гуртожитку окремим категоріям осіб для проживання на період роботи або навчання) впливає із змісту ч.1 ст.127 Житлового кодексу УРСР 1983 р. [1]. Так, згідно ч.1 ст.127 цього Кодексу для проживання робітників, службовців, студентів, учнів, а також інших громадян у період роботи або навчання можуть використовуватись гуртожитки. Така ж норма міститься і в п.2 Примірного положення про гуртожитки [6]. Крім того, згідно зі ст.127 Житлового кодексу УРСР для тимчасового проживання осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк і потребують поліпшення житлових умов або жила площа яких тимчасово заселена чи яким повернути колишнє жила приміщення немає можливості, а також осіб, які потребують медичної допомоги у зв'язку із захворюванням на туберкульоз, використовуються спеціальні гуртожитки.

Відсутність чіткої дефініції поняття гуртожитку призводить до занадто розширеного її тлумачення. Так, у науці висловлювалась думка про те, що до гуртожитків належать будинки-інтернати для громадян похилого віку та інвалідів (дорослих і дітей), дитячі будинки, інтернати при школах та школи-інтернати [14, с. 301]. Проте, ми не можемо погодитись з цією точкою зору з наступних підстав.

Ці заклади різні за своїм призначенням. Так, наприклад, згідно пункту 1.1. Типового положення про дитячий будинок-інтернат [12] дитячий будинок-інтернат – це соціально-медична установа для постійного проживання дітей. В свою чергу, гуртожитки надаються в будь-якому разі для тимчасового проживання. Крім того, інтернат, за загальним розумінням – це освітній заклад з цілодобовим перебуванням учнів, створений з метою навчання та виховання дітей, в окремих випадках – з поглибленим вивченням окремих дисциплін. Загальноосвітній школа-інтернат – це загальноосвітній навчальний заклад, що забезпечує реалізацію права дітей на загальну середню освіту [10]. Під поняттям «дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» законодавець розуміє навчальні заклади, що забезпечують дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, умови для проживання, різнобічного розвитку, виховання, здобуття освіти, професійної орієнтації та підготовки, готують дітей до самостійного життя [13]. При цьому правовою основою діяльності

таких закладів є законодавство про освіту. Жодним чином на ці відносини не поширюватиметься житлове законодавство в частині надання житлових приміщень в гуртожитках в користування. Будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів в загальному розумінні – це стаціонарна соціально-медична установа загального типу для постійного проживання громадян похилого віку, ветеранів війни та праці, інвалідів, які потребують стороннього догляду, побутового і медичного обслуговування [9]. В свою чергу, психоневрологічний інтернат – це стаціонарна соціально-медична установа, призначена для постійного проживання громадян з психоневрологічними захворюваннями, які потребують стороннього догляду, побутового і медичного обслуговування [9]. Таким чином, основне призначення гуртожитків є розміщення осіб для тимчасового проживання. При цьому задоволення та реалізація інших конституційних прав громадян (крім житлових), як-то: право на освіту, право на охорону здоров'я тощо не є призначенням гуртожитку. Поряд з цим, такі заклади, як «інтернат», «школа-інтернат», «будинок-інтернат» мають метою забезпечення як освітніх, так і медичних потреб. При цьому, житлові потреби не є основними. Ці заклади як правило мають соціально-медичну або освітню спрямованість. Відповідно, ані школа-інтернат, ані будинок-інтернат за своєю правовою суттю не можуть бути віднесені до гуртожитків.

Звернемося безпосередньо до класифікації гуртожитків за різних підстав та критеріїв. Згідно п.4 Примірного положення про гуртожитки поділяються на два види:

- для проживання одиноких громадян (жилі приміщення знаходяться у спільному користуванні кількох осіб, які не перебувають у сімейних стосунках);
- для проживання сімей (жилі приміщення, що складаються з однієї або кількох кімнат, перебувають у відособленому користуванні сімей) [6]. При цьому у гуртожитках, призначених для проживання одиноких громадян при необхідності, з дозволу виконавчого органу місцевого самоврядування, можуть бути виділені приміщення для проживання сімей. У підтвердження цього наведемо пункт 11 Примірного положення про студентський гуртожиток вищого навчального закладу, згідно з яким гуртожитки можуть бути: а) для проживання окремих осіб (житлові приміщення знаходяться в загальному користуванні декількох осіб, які не знаходяться між собою в сімейних стосунках; б) для проживання сімей студентів (житлові приміщення, що складаються з однієї або декількох кімнат, знаходяться в користуванні однієї сім'ї) [11].

У даному випадку критерієм класифікації можна визначити *сімейний статус осіб, які мають право на отримання житла (житлової площі, житлового місця) в гуртожитку*.

Слід зауважити, що Кабінетом Міністрів України до цього часу не введено у відповідність із новим законодавством про житлові права мешканців гуртожитків застаріле Примірне положення про гуртожитки [5]. Через це п.6.8 Рекомендацій парламентських слухань було доручено Кабінету Міністрів України протягом 2014 р. затвердити нове Примірне положення про гуртожитки з урахуванням положень Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків».

За формою власності гуртожитки можуть бути поділені на такі види:

- гуртожитки, що є об'єктом права державної власності;
- гуртожитки, що є об'єктом права комунальної власності;
- гуртожитки, що знаходяться у приватній власності. До цієї ж категорії відносяться гуртожитки, що було включено до статутних капіталів товариств, створених у процесі приватизації (корпоратизації).

За призначенням можна виділити такі види:

– гуртожитки, призначені для тимчасового проживання у зв'язку з навчанням, перенавчанням, підвищенням кваліфікації у навчальних закладах. Наприклад, наказом Міністерства освіти і науки України від 13 листопада 2007 р. № 1004 було затверджено Примірне положення про студентський гуртожиток вищого навчального закладу [11].

– гуртожитки, призначені для тимчасового проживання у зв'язку з роботою (службою) за контрактом (правова підстава утворення – ст.127 Житлового кодексу УРСР [1]);

– спеціальні гуртожитки, призначені для тимчасового проживання осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк і потребують поліпшення житлових умов або жила площа яких тимчасово заселена чи яким повернути колишнє жила приміщення немає можливості (правова підстава утворення – ст.127 Житлового кодексу УРСР [1]);

– спеціальні гуртожитки, призначені для осіб, які потребують медичної допомоги у зв'язку із захворюванням на туберкульоз (правова підстава утворення – ст. 127 Житлового кодексу УРСР [1]);

– гуртожитки, що мають статус соціальних. Їх також, у свою чергу, можна поділити на 2 групи. Перша група – гуртожитки, що створюються на підставі Закону України «Про житловий фонд соціального призначення [3]. Так, згідно п.2 Типового положення про соціальний гуртожиток [8] жила площа в такому гуртожитку надається громадянину та членам його сім'ї на час перебування на соціальному квартирному обліку за умови, що таке житло є єдиним місцем проживання зазначених осіб. Друга група – гуртожитки, що створюються на підставі Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [2]. Так, згідно Типового положення про соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – це заклад для тимчасового проживання дітей-сиріт та дітей, позбавле-

¹ Водночас слід зауважити, що ст.13 Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» від 17 березня 2011 року передбачено можливість створення спеціального будинку-інтернату як соціально-медичної установи, призначеної для постійного проживання звільнених осіб – громадян похилого віку, інвалідів I та II груп, які за станом здоров'я потребують стороннього догляду, побутового і медичного обслуговування. В розвиток цієї норми наказом Мінсоцполітики України від 09 листопада 2011 року № 432 було затверджене Типове положення про спеціальний будинок-інтернат (зар. в Міністерстві юстиції України 01 грудня 2011 року за № 1389/20127).

них батьківського піклування, віком від 15 до 18 років, а також осіб з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років, метою діяльності якого є створення умов для соціальної адаптації осіб, що в ньому проживають, та їх підготовка до самостійного життя [7]. До таких гуртожитків поселяються особи після завершення періоду перебування у відповідних закладах для таких осіб, дитячих будинках сімейного типу тощо.

Залежно від умов проживання гуртожитки можна поділити на такі види:

– чоловічі; жіночі; загального проживання; пансіонатного або готельного типу; з самообслуговуванням і самоврядуванням [11].

Висновки. Проведений аналіз свідчить про необхідність більш чіткого нормативно-правового регулювання видів гуртожитків. Адже, на сьогодні існує суттєва розпорошеність норм по різних нормативних актах. Зазначається також відсутність ознак систематизації в цій сфері правового регулювання. Житловий кодекс УРСР (глава 4) не в повній мірі відображає всю різноманітність гуртожитків, які функціонують на сьогодні задля задоволення житлових потреб громадян. На сьогодні недостатньо чітко сформульовано сутність відносин, що складаються у сфері користування гуртожитками як об'єктами фонду спеціального призначення та сутність суміжних закладів у соціально-медичній та соціально-освітній сфері (таких як «інтернат», «пансіонат» тощо). Здійснений аналіз чинного законодавства може мати теоретичне та практичне значення для подальшої розробки класифікації видів гуртожитків як складової спеціалізованого житлового фонду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Житловий кодекс УРСР: прийнято 30 червня 1983 року// Відомості Верховної Ради УРСР. – 1983. - № 28. – Ст. 573.

2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13 січня 2005 року № 2342-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 6. – Ст.147.

3. Про житловий фонд соціального призначення: Закон України від 12.01.2006 № 3334-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 19-20. – Ст. 159.

4. Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків: Закон України від 04 вересня 2008 року № 500-VI// Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 46. – Ст.323.

5. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків: проблеми та шляхи їх вирішення»: схвалено Постановою Верховної Ради України від 02 вересня 2014 року № 1674-VII [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>.

6. Примірне положення про гуртожитки: затв. Постановою Ради міністрів УРСР від 03.06.1986 р. № 208. [Електронний ресурс]//Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>.

7. Типове положення про соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Постанова Кабінету Міністрів України 08 вересня 2005 року № 878// Офіційний вісник України. – 2005. – № 37. – ст.2276.

8. Типове положення про соціальний гуртожиток для осіб, які потребують соціального захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2007 року № 783 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 41. – ст.1620.

9. Типове положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та інвалідів, геріатричний пансіонат, пансіонат для ветеранів війни і праці: затв. наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 29 грудня 2001 року № 549 (зар. в Міністерстві юстиції України 29 січня 2002 року за № 66/6354)// Офіційний вісник України. – 2002. – № 5. – Ст.212.

10. Положення про загальноосвітню школу-інтернат та загальноосвітню санаторну школу-інтернат: затв. наказом МОН від 12 червня 2003 року № 363 (зар. в Міністерстві юстиції України 27 червня 2003 року за № 525/7846)//

11. Примірне положення про студентський гуртожиток вищого навчального закладу: затв. наказом МОН від 13 листопада 2007 року № 1004 [Електронний ресурс]// Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>.

12. Типове положення про дитячий будинок-інтернат: затв. наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 02 квітня 2008 року № 173 (зар. в Міністерстві юстиції України 23 липня 2008 року за № 675/15366)// Офіційний вісник України. – 2008. – № 56. – Ст.1893.

13. Положення про дитячі будинки і загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: затв. наказом МОН, Мінмолодьспорту, Мінсоцполітики від 10 вересня 2012 року № 995/557 (зар. в Міністерстві юстиції України 20 вересня 2012 року за № 1629/21941// Офіційний вісник України. – 2012. – № 76. – Ст.3087.

14. Житловий кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. д.ю.н., професора Є.О.Харитонова, к.ю.н., доцента Н.Ю. Голубевої. – Х. : Одиссей. – 2010. – 480 с.

15. Федосеева Т.Р. Право громадян на житло у фонді соціального призначення: автореф. дис. канд. ... юрид. наук: 12.00.03 – Х., 2003. – 22 с.

Виноградова Г.В. Класифікація гуртожитків у законодавстві України: постановка проблеми

У статті автором досліджено особливості нормативно-правового закріплення окремих видів гуртожитків як об'єктів спеціалізованого житлового фонду за законодавством України. Визначені деякі критерії та правові підстави для класифікації видів гуртожитків. Виявлені критерії відмінності гуртожитків від суміжних понять.

Ключові слова: гуртожитки, соціальні гуртожитки, спеціальні гуртожитки, будинки-інтернати, школи-інтернати.

Виноградова А.В. Классификация общежитий в законодательстве Украины: постановка проблемы

В статье автором исследованы особенности нормативно-правового закрепления отдельных видов общежитий как объектов специализированного жилищного фонда по законодательству Украины. Определены некоторые критерии и правовые основания для классификации видов общежитий. Определены критерии отличия общежитий от смежных понятий.

Ключевые слова: общежития, социальные общежития, специальные общежития, дома-интернаты, школы-интернаты.

Vinogradova H. Classification of dormitories on the legislation of Ukraine: raising of problem

In the article the features of the normative-legal fixing of separate types of dormitories are investigational an author as objects of the specialized housing fund on the legislation of Ukraine. Some criteria and legal grounds are certain for classification of types of dormitories. The criteria of difference of dormitories are certain from contiguous concepts.

Key words: *dormitories, social dormitories, special dormitories, houses-boarding-schools*

Стаття надійшла до редакції 17.12.2014.